Föreläsning 8

①

Funktioner:

Vad är en funktion?

Ex: $f(x) = \sqrt{x-2}$, $x \geq 2$

$g(x) = x^2 + \sin x$, $x \in \mathbb{R}$ (mängden av alla reella tal)

$h(x) = \sqrt{x-2}$, $x > 5$

↑ regel ↑ definitionsmängd

> En funktion f består av en definitionsmängd D_f (en delmängd av de reella talen) och en regel som avbildar varje tal x i definitionsmängden D_f på precis ett tal $f(x)$.

Ex: Funktionen $f(x) = x^2$, $-2 \leq x \leq 2$, ← regel ← def.mängd

har grafen

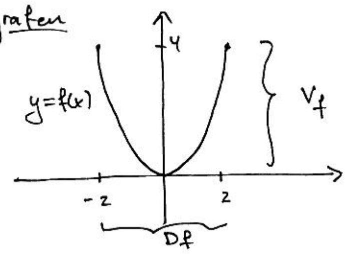

$D_f = [-2, 2]$

$V_f = [0, 4]$

↑ OBS! Beteckning

②

> De tal som kan bildas med hjälp av f (dvs. mängden av alla värden som funktionen antar) kallas värdemängden av f (betecknas V_f).

Ex: Rita grafen till funktionen

$$f(x) = \begin{cases} x & -2 \leq x < 0 \\ x^2 & 0 \leq x \leq 2 \\ 4 & x > 2 \end{cases}$$

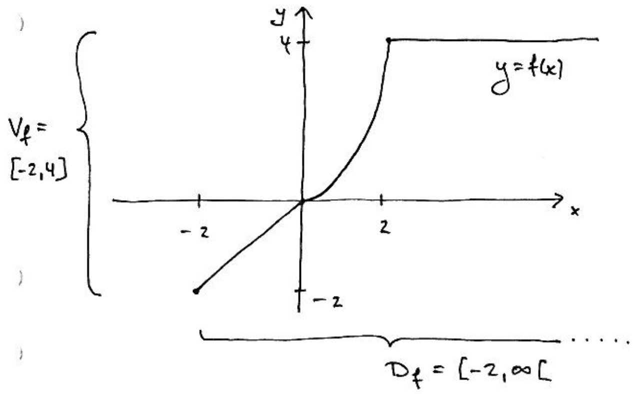

Ex: Enhetscirkeln är ej graf ~~y=~~ f(x) till någon funktion f.

Två möjliga y-värden, går ej!

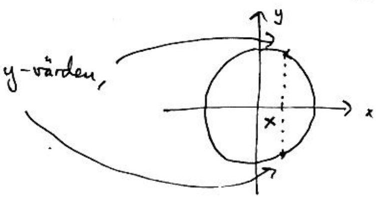

③

Exempel på naturligt förekommande funktioner:

Area av en cirkel: $f(r) = \pi r^2$, $r > 0$

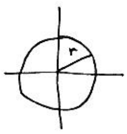

Arean av en ölburk med volym 0.5 l: $A(r) = 2\pi r^2 + \frac{1}{r}$, $r > 0$

Sträcka som färdats efter tid t vid konstant fart v_0: $s(t) = v_0 t$, $t \geq 0$

En svängande fjäder: (funktion av tiden t)

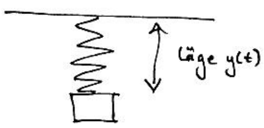

Avrinning i ett vattendrag:

Vi har bara nämnt funktioner av typen $\mathbb{R} \to \mathbb{R}$

I allmänhet är en funktion av typen $A \to B$, där A och B är godtyckliga mängder, t.ex.

$\mathbb{R} \to \mathbb{R}^2$

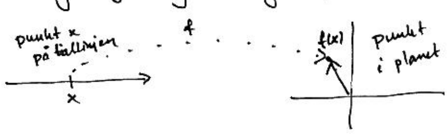

④

Sammansatt funktion:

> Def: $(g \circ f)(x) = g(f(x))$ kallas sammansättningen av funktionerna g och f.

Ex: $f(x) = \sqrt{x}$, $x \geq 0$, $g(x) = x^2 + 1$, $x \in \mathbb{R}$

$(g \circ f)(x) = g(f(x)) = g(\sqrt{x}) = (\sqrt{x})^2 + 1 = x + 1$, $x \geq 0$

$(f \circ g)(x) = f(g(x)) = f(x^2+1) = \sqrt{x^2+1}$, $x \in \mathbb{R}$

OBS! $g \circ f \neq f \circ g$. Ordning spelar roll! OBS!

Invers funktion:

Funktion f: Invers funktion f^{-1}:

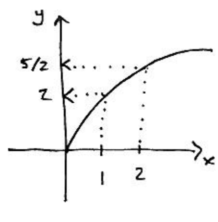

ger

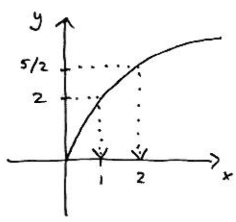

$f(1) = 2$ $f^{-1}(2) = 1$

$f(2) = 5/2$ $f^{-1}(5/2) = 2$

Problem:

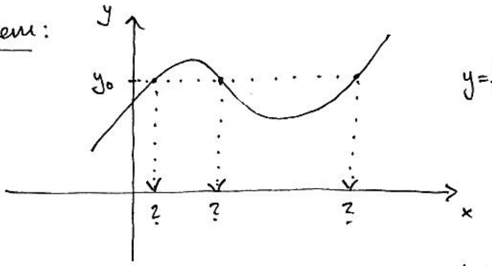

En funktion får bara ha ett värde. Här går det inte att definiera inversen f^{-1}.

För att inversen f^{-1} ska existera måste f ha följande egenskap:

> **Def (Injektiv):** En funktion f sägs vara *injektiv* (eller *omvändbar*) om det för varje y i V_f bara finns ett enda x i D_f sådant att $y=f(x)$

- Om f är injektiv så existerar inversen f^{-1}.

Ex: a) $f(x)=x^2,\ x\in\mathbb{R}$ b) $f(x)=x^2,\ x\geq 0$

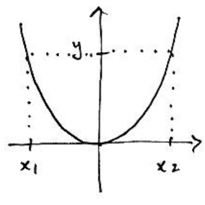

ej injektiv

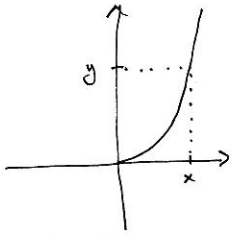

injektiv

Ex: Funktionen $f(x)=x^2,\ x\geq 0$, är injektiv

$\Rightarrow$ invers f^{-1} existerar.

> **Frågor:** • Vilken är "formeln" för inversen?
> • Hur ser grafen till inversen ut?

Formel: Sätt $y=f(x)$ och lös ut x uttryckt i y:

$$y=x^2 \iff x=\overset{+}{(-)}\sqrt{y} \qquad (\text{ty } x\geq 0)$$

$$\Rightarrow f^{-1}(y)=\sqrt{y},\quad y\geq 0$$

Graf:

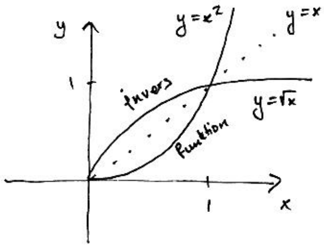

Spegling i $y=x$!

D

Anm1 $D_{f^{-1}}=V_f,\ V_{f^{-1}}=D_f$

Anm2: $(f\circ f^{-1})(x)=x,\ (f^{-1}\circ f)(x)=x.$

Ex: Är funktionen $f(x)=x^2-2x+2,\ x\in\mathbb{R}$ injektiv?

$f(x)=(x-1)^2+1$

Oppenbart nej!

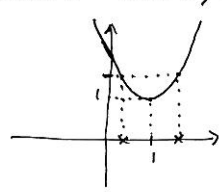

Kan vi även upptäcka detta om vi försöker beräkna inversen?

$$y=x^2-2x+2 \iff y=(x-1)^2+1 \iff y-1=(x-1)^2$$

$$\iff x-1=\pm\sqrt{y-1} \iff x=1\pm\sqrt{y-1}$$

OBS!

Vi får två x-värden för samma y. Ej funktion.

Ex: Är funktionen $g(x)=x^2-2x+2,\ x\geq 1$, injektiv?

– Ja!

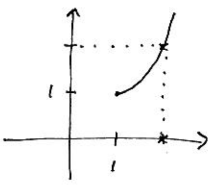

$y=x^2-2x+2$ ger $x=\overset{+}{(-)}\sqrt{y-1}$ eftersom $x\geq 1$

Vi har en invers $g^{-1}(y)=1+\sqrt{y-1},\ y\geq 1$

OBS! $D_{g^{-1}}=V_g=[1,\infty[$

Växande och avtagande funktion:

a)

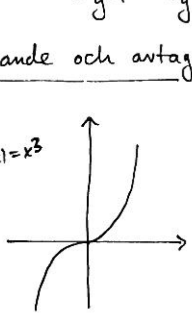

(strängt) växande (i $\mathbb{R}$)

b)

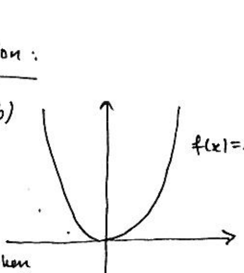

varken växande eller avtagande (i $\mathbb{R}$)

c)

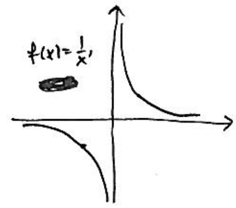

varken växande eller avtagande (för alla $x\neq 0$)

Däremot är den t.ex. (strängt) avtagande för $x>0$

Begränsad funktion:

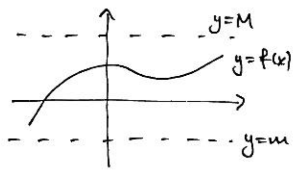

Ex:

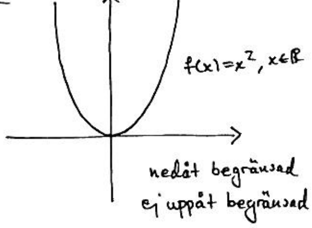

nedåt begränsad
ej uppåt begränsad

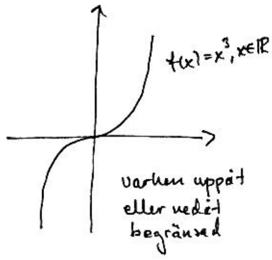

varken uppåt eller nedåt begränsad

Jämn och udda funktion

> **Def:** Funktionen f kallas
> *jämn* om $f(-x)=f(x)$ för alla $x\in D_f$
> *udda* om $f(-x)=-f(x)$ –″– D_f

Ex: a) $f(x)=x^2$ b) $g(x)=x^3$ c) $h(x)=x^2+x$

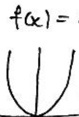

jämn

$f(-x)=(-x)^2=x^2=f(x)$

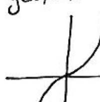

udda

$g(-x)=(-x)^3=-x^3=-g(x)$

varken jämn eller udda,

$h(-x)=x^2-x\neq\begin{cases}h(x)\\-h(x)\end{cases}$